

Як пазбавіцца страху памылкі і паверыць у свае сілы

Як зрабіць паспяховымі вучняў з рознымі адукацыйнымі патрэбамі без дадатковых заняткаў? Прымяненне апорных схем (далей — АС) у практыцы маёй работы забяспечыла высокія вынікі і дазволіла атрымаць вучням стабільныя базавыя веды, якія з’яўляюцца асновай для паспяховага навучання.

Сістэмнае прымяненне АС здольна надаць працэсу навучання пэўную цэласнасць і стабільнасць. В.А.Сухамлінскі пісаў: “Майстэрства арганізацыі разумовай працы ў малодшым узросце заключаецца ў тым, каб дзіця ўважліва слухала настаўніка, запамінала, думала, не заўважаючы па першым часе таго, што яно напружвае сілы, не прымушаючы сябе ўважліва слухаць настаўніка, запамінаць, думаць”. Гэтаму і дапамагаюць апорныя схемы. Выкарыстанне АС на ўроках беларускай мовы спрыяе глыбокаму і паслядоўнаму засваенню матэрыялу, а значыць, стымулюе матывацыю і цікавасць да працэсу навучання, дазваляе вучню паверыць у свае сілы. Вынік — вучань атрымлівае задавальненне ад сваёй дзейнасці і мае жаданне і патрэбу ў больш глыбокім вывучэнні матэрыялу, што, у сваю чаргу, вядзе да павышэння якасці ведаў вучняў.

Уменне мысліць сімваламі пачынаю развіваць у вучняў з першага класа, распрацоўваючы схемы, якія лёгка зразумець і запомніць. Аднак пры пераходзе ад яркай, даступнай нагляднасці да больш сур’ёзнага матэрыялу, калі на аснове добра засвоеных высоў трэба будаваць свае меркаванні, вучні адчуваюць сур’ёзныя цяжкасці. Яны не могуць ні зразумець з першага ўрока, ні хутка засвоіць. Гэта і абумоўлівае праяўленне, а затым і нарастанне пасіўнасці, як вынік — недахопы ў ведах, якія, нарастаючы, ператвараюцца ў неспяховасць. АС дапамагаюць уключыць кожнага вучня ў актыўную дзейнасць на кожным уроку, давесці ўяўленні па вывучаемай тэме да фарміравання паняццяў, устойлівых навыкаў.

Вывучэнне гэтага падыходу знаходзіць адлюстраванне ў працах С.М.Лысянковай, якая гаварыла: “Калі вучань адказвае на пытанне настаўніка, карыстаючыся схемай (чытае яе), знімаюцца скаванасць, страх памылкі. Схема становіцца алгарытмам разважання і доказу, а ўся ўвага накіравана не на запамінанне або прайграванне завучанага, а на сутнасць, роздум, усведамленне прычынна-выніковых залежнасцей і сувязей. Дзеці дома не вучаць правілы і фармулёўкі. Звычайная нагляднасць ажыла, загаварыла. Ні адзін, нават самы слабы, вучань не адчувае сябе бездапаможным. Калі я раней адчувала недахоп зваротнай сувязі, калі на маё пытанне было маўчанне большасці класа (не вывучыў дома правілы або вучыў ды забыўся, нешта зразумеў), то цяпер рэзка ўзрасла вучэбная актыўнасць дзяцей, цікавасць да ўрока”.

Лічу, што эфектыўна прымяняць апорныя схемы можа толькі той настаўнік, які сам іх складае, паколькі неабходна ўлічваць ступень падрыхтаванасці вучняў класа, а таксама асноўныя патрабаванні да складання АС. Пры складанні АС абавіраюся на патрабаванні Л.Г.Осіпавай “Метады і прыёмы графічнага ўшчыльнення інфармацыі” і выдзяляю асноўныя этапы:

- аналіз вучэбнай праграмы і адукацыйнага стандарту па тэме. Адбор асноўнага зместу, структураванне на раздзелы (вылучэнне блокаў інфармацыі);
- кампануюка паняццяў у блокі. Выбар геаметрычнай формы для афармлення кожнага блока, простых знакаў, з якімі асацыіруецца змест паняццяў;
- размяшчэнне блокаў інфармацыі ў лагічнай паслядоўнасці ў адпаведнасці з іх зместам;
- рашэнне колеравай гамы.

Пры складанні АС прытрымліваюся прынцыпаў, прадстаўленых на малюнку:

У працэсе работы па АС ўлічваю этапы навучання, ступень падрыхтаванасці вучняў да ўспрымання і аналізу АС, іх здольнасць прагаварыць інфармацыю, а паз-

ней самастойна прачытаць схему, прывесці прыклады. Работу па АС праводжу на працягу ўсіх урокаў вывучэння тэмы, што дапамагае больш глыбокаму разуменню і паступоваму запамінанню неабходнага тэарэтычнага матэрыялу.

Распрацаваныя мною АС складаюцца з асобных карт, якія пры дапамозе магнітаў паступова ўтвараюць на дошцы поўную АС тэмы, якая вывучаецца. Акрамя таго, такая разборная АС дазваляе хутка ўзнаўляць любую частку вучэбнага матэрыялу, што зручна пры паўтарэнні, апераджальным навучанні.

Прымяненне АС на кожным этапе ўрока мае свае асаблівасці.

Этап тлумачэння новага матэрыялу

Вывучэнне кожнай тэмы пачынаю са складання на дошцы простаі схемы і тлумачэння правіла з апорай на падручнік. Часта прымяняю прыём параўнання, калі схема дапаўняецца шляхам аналізу правіла ці наадварот: схема дае дадатковую інфармацыю па тэме, якая вывучаецца. Напрыклад, пры вывучэнні тэмы “Знакі прыпынку ў сказах з аднароднымі членамі” ў 4 класе прапаную наступныя схемы:

Дарагі не абед, а прывітанне.	О, а О
Мурашка <i>маленькая</i> , але <i>дужая</i> . Мурашка <i>маленькая</i> , ды <i>дужая</i>	О, але О О, ды О
Воўк <i>ускочыў і пабег</i> . Воўк <i>ускочыў</i> ды <i>пабег</i>	О і О О ды О
<i>Саша і Пеця</i> чытаюць. <i>Саша, Пеця і Ваня</i> чытаюць	О і О О, О і О
У лесе растуць <i>апенькі і рыжыкі, баравікі і сыраежкі</i> . У лесе растуць і <i>апенькі, і рыжыкі, і баравікі</i> . Каця малюе <i>сасну, і дуб</i> высокі, і <i>вярбу, і ява-рокі</i>	О і О, О і О і О, і О, і О О, і О, і О, і О

Дадзеныя АС выкарыстоўваю і на этапе замацавання пры выкананні пісьмовых заданняў.

Этап актуалізацыі апорных ведаў

На кожным наступным уроку пабудова АС на дошцы суправаджаецца актыўным каменціраваннем высокаматываванымі вучнямі вывучанага матэрыялу, з абавязковым прывядзеннем прыкладаў. Гэта дае магчымасць шматразовага паўтарэння, дапамагае плаўнаму пераходу да новага матэрыялу.

На **этапе псіхалагічнай падрыхтоўкі да вывучэння новай тэмы** часта ствараю праблемную сітуацыю, сітуацыю пастаноўкі даследчых задач.

Напрыклад, пры вывучэнні ў 4 класе тэмы “Суфікс” прапаную ўзнавіць веды па апорных схемах і вызначыць часткі слова *перапіска*. Вучні заўважаюць, што для поўнага разбору слова ім не хапае ведаў. Далей вучні знаёмяцца з суфіксам.

КОРАНЬ ∩ Агульная частка роднасных слоў	КАНЧАТАК □ Служыць для сувязі слоў у сказе
ПРЫСТАЎКА ┐ Служыць для ўтварэння новых слоў	

Далей этап актуалізацыі апорных ведаў паступова праводзяць усе вучні. Калі тэма вялікая — прымяняю франтальнае апытанне. Напрыклад, пры вывучэнні тэмы “Назоўнік” у 4 класе поўная АС будзе выглядаць наступным чынам:

НАЗОЎНІК ХТО? ШТО? ПРАДМЕТ вучань, школа				СКЛОНЫ Н. <i>гэта</i> (хто? што?) Р. <i>няма</i> (каго? чаго?) Д. <i>даю</i> (каму? чаму?) В. <i>бачу</i> (каго? што?) Т. <i>ганаруся</i> (кім? чым?) М. <i>думаю</i> (аб кім? аб чым?)	Ужываюцца з прыназоўнікамі ад, акрамя, без, да, для, з, у, каля, адпаведна, к, насустрач, за, на, па, пад, пра, праз, у, з, за, на, над, пад, паміж, перад, аб, на, па, пры, у
ЛІК адз. мн. кот каты	РОД жан. мужч. ніякі яна мая ён мой яно маё вада дуб лета	1 скланенне жан. род, мужч. род -а, -я лялька бацька	2 скланенне мужч. род, ніякі род □, -о, -а, -е стол неба поле		

Пры паўтарэнні вывучанага па АС вучні фармулююць правіла, прыводзяць прыклады. Дадаткова задаю заданні тыпу:

Вызнач склон назоўнікаў *маці, кіно*. Як разважаў?

Вызнач скланенне назоўнікаў *сяло, дрэвы, акуляр*. Як разважаў?

Ці праўда, што ў словазлучэнні *на высокім беразе* назоўнік *беразе* стаіць у творным склон? Дакажы.

Наступныя АС лічу мэтазгодным афармляць каляровымі маркерамі на ўроку па меры вывучэння матэрыялу.

1-е скланенне жан. род, мужч. род -а, -я Н. (хто? што?) -а, -я Р. (каго? чаго?) -і, -ы Д. (каму? чаму?) -і, -ы, -е, -э В. (каго? што?) -у, -ю Т. (кім? чым?) -ой (-ою) -ай (-аю) -ёй (-ёю) -яй (-яю) М. (аб кім? аб чым?) -і, -ы, -е, -э	2-е скланенне мужч. род, ніякі род □ -о, -а, -е Н. (хто? што?) -а, -о, -е, -ё, □ Р. (каго? чаго?) -а (-я), -у (-ю) Д. (каму? чаму?) -у, -ю В. (каго? што?) -а, -я, -о, -е, ё, □ Т. (кім? чым?) -ом, -ём -ам, -ем М. (аб кім? аб чым?) -е, -ы, -і	3-е скланенне жан. род □ Н. (хто? што?) □ Р. (каго? чаго?) -ы, -і Д. (каму? чаму?) -ы, -і В. (каго? што?) □ Т. (кім? чым?) -у, -ю М. (аб кім? аб чым?) -ы, -і
---	--	---

На **этапе замацавання ведаў (першаснае (вербальнае) замацаванне)** эфектыўнай лічу работу ў групах па ўзнаўленні тэарэтычнага матэрыялу з апорай на схему, дзе першы вучань задае пытанні, другі — дае поўны адказ, а трэці — прыводзіць прыклады. Напрыклад:

1 вучань Якія назоўнікі адносяцца да 1-га скланення?	2 вучань Да 1-га скланення адносяцца назоўнікі мужчынскага і жаночага роду з канчаткамі -а, -я.	3 вучань Напрыклад: дзядзька, хата
---	--	---------------------------------------

Такая актуалізацыя ведаў дазваляе яасна паўтарыць матэрыял за кароткі час.

Карткі з АС з’яўляюцца таксама пэўным алгарытмам пры выкананні заданняў на замацаванне, дазваляюць вучням праводзіць самакантроль дзеянняў. Віды заданняў: вызначыць лік, род, склон, скланенне назоўнікаў, паставіць назоўнікі ў форму пэўнага склону, абазначыць канчаткі назоўнікаў, паставіць пытанні да назоўнікаў.

Этап замацавання ведаў: трэніровачнае замацаванне

Для выпрацоўкі навыку прымянення вывучанага матэрыялу выкарыстоўваю каменціраванае выкананне заданняў каля дошкі і работу па картках, з абавязковай узаемаправеркай, якая дазваляе хутка вызначыць правільнасць выканання і выявіць праблемныя моманты. Акрамя таго, работа па картках дазваляе прымяніць дыферэнцыраваны падыход, пры якім кожны вучань можа паспяхова справіцца з заданнем.

Праводжу невялікія тэставыя ці самастойныя работы, якія дазваляюць своєчасова выявіць недахопы ў ведах асобных вучняў і своєчасова правесці карэкцыйную работу, у тым ліку ў форме ўзаеманавучання па прапанаваным алгарытме. Такі падыход дазваляе засвойваць веды на ўроку ў поўным аб’ёме, выключае неабходнасць правядзення дадатковых падтрымліваючых заняткаў. Пісьмовыя работы звычайна не выклікаюць занепакоенасці ў вучняў, паколькі АС дапамагаюць ім вызначыць, якімі ведамі неабходна валодаць для выканання прапанаваных заданняў.

На **этапе творчага замацавання ведаў** прапаную высокую каматываваны вучням стварэнне АС па вызначаных крытэрыях (індывідуальнае заданне ці работа ў парах). Пасля поўнага засваення тэмы схемы дублірую з дошкі на асобныя лісты для кожнага вучня і змяшчаю ў папкі-дапаможнікі, якія яны забіраюць дадому.

Дамашняе заданне ўключае выкананне практычных заданняў з апорай на схему.

Пры такім падыходзе адзначаецца высокая цікавасць да матэрыялу, які вывучаецца, адсутнічае такая праблема, як прывядзенне вучнямі прыкладаў па тэме, якая вывучаецца.

АС паступова канкрэтызуецца і дапаўняецца ў працэсе знаёмства з новым матэрыялам, у тым ліку ад класа да класа. Так, тэма “Дзеяслоў” у 3 класе мае тры блокі: лік дзеясловаў, час дзеясловаў, род дзеясловаў прошлага часу, а па той жа тэме ў 4 класе дадаюцца яшчэ тры класіфікацыйныя прыкметы: неазначальная форма дзеяслова, асоба дзеясловаў цяперашняга і будучага часу, спражэнне дзеясловаў цяперашняга і будучага часу. Акрамя таго, на працягу 3 і 4 класаў размяшчаю ў кабінэце табліцу “Часціны мовы”, да якой вучні звяртаюцца па меры вывучэння новых тэм.

Агульнавядома, што эфектыўна засвойваецца той змест, які стаў прадметам актыўных дзеянняў. Пастаянная работа па складанні схем пры непасрэдным удзеле вучняў прыводзіць да таго, што на пэўным этапе нават слабапавяваючыя вучні могуць, карыстаючыся апорай, самастойна прымяняць веды ў практычнай дзейнасці.

Прымяненне АС з’яўляецца аптымальным для павышэння якасці ведаў вучняў. Рэкамендую іншым настаўнікам звярнуць увагу на гэтую метадыку, паколькі яна заахвочвае кожнага вучня да дзейнасці, актывізуе разумовыя працэсы, выходзіць самастойнасць і ініцыятыўнасць.

Святлана ЛЯШКЕВІЧ,
намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце
Стружскай сярэдняй школы Столінскага раёна
Брэсцкай вобласці.